

Наталія Сметаніна

кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО КОМПЛАЄНСУ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У ПРИВАТНІЙ СФЕРІ

Тези доповіді присвячені дослідженню механізмів впровадження комплаєнс-програм. Автор аналізує міжнародний досвід функціонування корпоративного комплаєнсу.

Тезисы посвящены исследованию механизмов внедрения комплаєнс-програм. Автор анализирует международный опыт функционирования корпоративного комплаєнса.

The thesis is devoted to the study of the mechanisms of introduction of compliance programs. The author analyzes the international experience of the functioning of corporate compliance.

На загальнодержавному рівні визнано, що корупція становить реальну загрозу національній безпеці країни, а протидія їй має бути віднесена до найвищих пріоритетів держави. Виняткова поширеність корупції в Україні, у тому числі на вищому рівні влади й управління, у ключових ланках економіки, відзначається міжнародними організаціями, авторитетними аналітичними центрами, в численних рейтингах сприйняття корупції підприємцями та інвесторами¹.

Основною причиною, яка зумовлює корупцію в приватному секторі, є фактичне зрощення бізнесу та влади, що призводить до використання політичного впливу для ведення бізнесу, незаконного лобіювання ухвалення законів та інших нормативно-правових актів тощо. Іншою причиною є те, що умови ведення бізнесу створюють підґрунтя для існування корупційної практики. Насамперед це недосконале та нестабільне законодавство, ухвалене, зокрема, внаслідок незаконного лобіювання певних бізнес-інтересів, ускладнені процедури регулювання підприємницької діяльності, корумповані контролюючі органи та

¹ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології. У 3 кн. [Кн. 2]. Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів / А. П. Закалюк. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2007. – С. 180.

судова система. Заходи щодо переслідування за корупційні правопорушення є неефективними через поширеність корупції в правоохоронній та судовій системах. Це призвело до системності корупції, внаслідок чого підприємці не мають можливості самостійно їй протидіяти, а також до формування толерантного ставлення до корупції серед представників бізнесу¹.

Досліджувані питання у тій або іншій мірі стали предметом наукових пошуків і дискусій для таких учених, як: Н. Д. Бабяк, О. Ю. Бусол, Б. М. Головкін, А. П. Закалюк, О. М. Костенко, О. М. Литвинов, Д. С. Машлякевич, М. І. Мельник, Є. В. Невмержицький, О. В. Нестеренко, В. Ф. Оболенцев, М. І. Хавронюк, В. І. Шахун, О. Ю. Шостко та ін.

Подолати корупцію в приватному секторі можливо лише шляхом комплексного розв'язання проблем, наявності політичної волі для розмежування бізнесу та влади, реалізації реформ у публічному секторі, зокрема адміністративної реформи (обмеживши насамперед можливості чиновників для зловживання владними повноваженнями), здійснення дерегуляції підприємництва, забезпечення вільної конкуренції та дії антимонопольних правил, проведення реформи судових та правоохоронних органів, зниження рівня корупції на публічній службі. З іншого боку, держава повинна налагодити партнерство з бізнесом, стимулюючи його до використання альтернативних корупційних моделей поведінки та надаючи йому в цьому всебічну підтримку². Ефективним механізмом допомоги приватному сектору є концепція електронного уряду. За такої схеми взаємовідносин «громадянин-держава» можна розраховувати на підвищення ефективності державного управління та обмеження корупції³.

Одним із найефективніших засобів боротьби із корупцією у приватному секторі визнано процедури корпоративного комплаєнсу. Нагадаємо, що комплаєнс (англ. compliance – згода, відповідність) – буквально означає відповідність будь-яким внутрішнім або зовнішнім вимогам або нормам. Під відповідністю мається на увазі частина

¹ Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1699-18/page>.

² Там само.

³ Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у сучасний період : моногр. / О. Ю. Бусол. – К. : Ін Юре, 2014. – С. 445, 446.

системи управління/контролю в організації, пов'язана з ризиками невідповідності, недотримання вимог законодавства, нормативних документів, правил і стандартів наглядових органів, галузевих асоціацій та саморегулюючих організацій, кодексів поведінки тощо. Такі ризики невідповідності в кінцевому підсумку можуть виявлятися у формі застосування юридичних санкцій або санкцій регулюючих органів, фінансових або репутаційних втрат¹.

Комплаєнс-програми дозволяють усунути проблему на новому рівні: від зовнішнього контролю з боку суспільства до внутрішнього контролю і внутрішньої методології – комплаєнс-менеджменту. Такі менеджери працюють з колегами із ціллю запобігти, знайти і усунути порушення законодавства, етичних та інших норм. Вони допомагають іншим співробітникам краще розуміти і дотримуватись законів, тим самим реалізуючи у життя очікування керівництва компанії. У сучасному світі комплаєнс-програми впроваджуються у всіх країнах. У США, Ірландії, Південній Африці та інших регіонах вже створено професійні асоціації комплаєнс-менеджерів. В Організації корпоративного комплаєнсу і етики (Society of Corporate Compliance and Ethics – SCCE) нараховується 9400 членів більш ніж у 30 країнах, і ця кількість швидко зростає. Міжнародним об'єднанням професіоналів у даній сфері є International Compliance Association (ICA) – компанія, створена у Великобританії у 2001 році. Вона представлена більш ніж у 50 юрисдикціях, має регіональні представництва у Дубаї і Сінгапурі і нараховує понад 10 тис. учасників, які обмінюються інформацією і досвідом на базі ICA.

Комплаєнс-програми не тільки не збільшують кількість правил і регламентацій, але і допомагають зменшити набір регламентів, що встановлюються державою для бізнесу. Ефективними комплаєнс-програму роблять її інструменти – це аудит, розслідування, заохочення, механізми анонімних повідомлень, підвищення кваліфікації, етичні норми, оцінка ризиків і зворотній зв'язок із керівництвом².

¹ Корпоративний комплаєнс: українська перспектива [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-ekonomist.com/17361-korporativniy-komplayens-ukrayinska-perspektiva.html>

² Карпович О. Г. Серьёзные экономические преступления XXI века. Опыт противодействия им в Великобритании, России и США : моногр. / О. Г. Карпович, Ю. В. Трунцевский ; вступительное слово Н. Д. Ковалёва. – М. : ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2013. – С. 87, 88, 90, 91.

Комплаєнс-програма

Етапи роботи програми	Інструменти			
Очікування	Етичні цінності, принципи, політики		Регламентация, закони і т.д.	
Запобігання	Навчання	Заохочення	Управлінський кодекс	Внутрішній контроль, політики, процедури
Пошук проблем	Аудит	Моніторинг (конфлікт інтересів / бекграунд)	Анонімні повідомлення / приватні бесіди	Оцінка ризику
Оцінка	Розслідування		Програми оцінки ефективності	
Усунення порушень	Коригувальні дії		Дисципліна	
Звітність	Звіт керівництву про результати всіх виконаних дій комплаєнсу		Програма розкриття інформації	

Антикорупційний комплаєнс передбачає систему контролю за дотриманням антикорупційного законодавства, міжнародних антикорупційних політик (стандартів) та процедур (рекомендацій) у професійній діяльності суб'єктів господарювання (зовнішньоекономічної діяльності) та їх відносинах із органами внутрішнього і зовнішнього контролю і кримінальної юстиції. Комплаєнс-контроль забезпечує управління фінансовими ризиками, що виникають внаслідок недотримання суб'єктами господарювання національного законодавства, корпоративних політик та антикорупційних процедур¹.

Комплаєнс – це дещо більше, ніж просто виконання вимог закону, хоча дотримання законодавства дійсно є найпершим проявом поняття «комплаєнс» для більшості компаній. Водночас, дотримання організаційних та контрольних вимог, які закон покладає на керівництво компаній для запо-

¹ Головін Б. М. Антикорупційний менеджмент у митній справі / Б. М. Головін // Фіскальна політика в Україні в кримінально-правовому вимірі : зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. «Фіскальна політика в Україні в кримінально-правовому вимірі», 26 квіт. 2016 р. – Вінниця, 2016. – С. 63.

бігання незаконним діям співробітників або контрагентів, є ще одним важливим елементом комплаєнс. Окрім цього, комплаєнс включає створення внутрішніх організаційних структур з метою запобігання порушенню законів та для забезпечення керівництва від відповідальності в разі неправомірних дій співробітників чи контрагентів¹.

Для того, щоб популяризувати ідею комплаєнсу в Україні, 19 травня 2017 року Рада бізнес-омбудсмена за підтримки Європейського банку реконструкції та розвитку і Організації економічного співробітництва та розвитку представила Всеукраїнську мережу добросчесності і комплаєнсу – нову ініціативу для бізнесу, який прагне працювати прозоро. Експерти зазначають, що важко переконати у необхідності комплаєнсу компанії, які не хочуть вийти на міжнародний ринок. Інша справа – глобальні компанії, які працюють із міжнародними партнерами. Для них він стає критичною умовою для отримання великих контрактів².

Активно впроваджує комплаєнс-програми українська банківська система. Так, наприклад, керуючись нормами законодавства України, міжнародними нормами і стандартами (рекомендації Базельського комітету з банківського нагляду: «Комплаєнс і комплаєнс функція в банках», Директиви ЄС, G20 – рекомендації щодо територій, які є «податковим раєм», SOX (Sarbanes-Oxley Act), UK Bribery Act) в ПАТ «ПУМБ» створена і діє ефективна система управління комплаєнс-ризиком³.

На сучасному етапі розвитку антикорупційного законодавства у приватній сфері і впровадження комплаєнс-програм важливими завданнями залишаються, зокрема, пояснення, які механізми антикорупційної боротьби існують в принципі, і як вони працюють у компаніях; ознайомлення з міжнародним досвідом та українською практикою застосування законодавства; переконання тих, хто вважає, що успішно вести бізнес в Україні, не здійснюючи корупційних діянь, неможливо; демонстрація вигоди неухильного дотримання міжнародних антикорупційних стандартів, які є реальною альтернативою сумнівних «переваг» корупційної практики; допомога українським компаніям виконати вимоги розділу X Закону Укра-

¹ Корпоративний комплаєнс та розслідування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://home.kpmg.com/ua/uk/home/services/tax/global-legal-services/corporate-compliance-and-investigation.html>

² Корпоративний комплаєнс: українська перспектива [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-ekonomist.com/17361-korporativniy-komplajens-ukrayinska-perspektiva.html>

³ Комплаєнс і корпоративна етика банку ПУМБ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://about.pumb.ua/management/komplajens-i-korporativna-etyka>

їни «Про запобігання корупції», про необхідність розробки і впровадження антикорупційних програм¹.

Вважаємо, що на сьогоднішній час впровадження ефективних комплаєнс-програм і етичних програм в українських компаніях є найкращою можливістю запобігання корупції у приватній сфері і усунення проблем, а також захисту інтересів бізнесу.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

ЕФЕКТИВНА СИСТЕМА КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ ЯК ФАКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

*Матеріали III панельної дискусії
Другого Харківського міжнародного юридичного форуму*

м. Харків, 27 вересня 2018 р.

Харків
«Право»
2018

УДК 343.9:330.34

E90

Редакційна колегія:

В. Я. Тацій, академік НАН України і НАПрН України,

доктор юридичних наук, професор;

Ю. Г. Барабаш, член-кореспондент НАПрН України,

доктор юридичних наук, професор;

Б. М. Головкін, доктор юридичних наук, професор;

І. А. Шуміло, кандидат юридичних наук, доцент;

К. Д. Кулик, кандидат юридичних наук

Основні напрями роботи панельної дискусії:

- роль органів кримінальної юстиції у здійсненні антикорупційної реформи та забезпеченні сталого розвитку економіки;
- антикорупційний компласнс: можливості та перспективи;
- злочинність у сфері економіки: сучасні тенденції та інноваційні методи протидії

Ефективна система кримінальної юстиції як фактор сталого розвитку економіки : матеріали III панельної дискусії Другого Харків. між-нар. юрид. форуму, м. Харків, 27 верес. 2018 р. / [редкол.: В. Я. Тацій, Ю. Г. Барабаш, Б. М. Головкін та ін.] ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2018. – 160 с.

ISBN 978-966-937-495-0

ISBN 978-966-937-495-0

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2018

© Оформлення. Видавництво «Право», 2018